

Спотар-Аяр Г. Ю.,
асистент кафедри тюркології Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРИФРАСТИЧНИХ ФОРМ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ СТИЛІ ПЕРІОДУ ТАНЗИМАТУ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню функціонування перифрастичних форм в османській турецькій мові в період Танзимату, впливу загальномовних тенденцій періоду на синтаксис офіційно-ділового стилю, зокрема вживанню перифрастичних форм, установленню впливу історичного фактору на сучасний рівень функціонування конструкцій.

Ключові слова: перифрастичні форми, функціонування перифрастичних форм, офіційно-діловий стиль.

Постановка проблеми. Особливості функціонування перифрастичних форм у мові офіційно-ділових паперів Османської Імперії пов'язані з мовними тенденціями історичного періоду, а саме: в XI і XII століттях тюрки-огузи використовували турецьку мову лише в усній формі та у фольклорі, у XIII столітті турецька мова отримує в Анатолії офіційний статус [8, с. 147], надалі в Анатолії протягом двохсот років необхідність існування писемної мови була вирішена за рахунок арабської та перської мов, відповідно, протягом цього періоду офіційною писемною мовою анатолійських сельджуків була фарсі, мовою науки – арабська [8, с. 147]. Отже, потреби офіційно-ділової документації, науки, освіти, медицини обслуговувались за рахунок інших мов.

Набуття османською турецькою мовою статусу «Імператорської мови» відбулось у XV столітті, надалі в XVI столітті тенденція інтеграції арабських і перських лексем і граматичних явищ продовжується, внаслідок чого мова стала незрозумілою та переобтяженою [3, с. 243]. Натомість у період Танзимату (XIX століття) почали відбуватись активні соціальні перетворення, які торкнулись і мови. Провідною новаторською думкою було встановлення більш тісного зв'язку між керівною частиною імперії та народом, поширення нових ідей серед населення, у зв'язку з цим виникла необхідність використання зрозумілої населенню мови. Незважаючи на те що офіційно-діловий стиль виявляв значну стійкість до мовного новаторства, загальні процеси, які відбувались в османській турецькій мові, беззаперечно, відображались на всіх рівнях мови: морфемному, лексичному, синтаксичному тощо, відповідно, функціонування перифрастичних форм теж мало свої особливості, аналіз яких дасть змогу осмислити й установити взаємозв'язок між тогочасними мовними процесами та тенденціями й функціонуванням цієї граматичної конструкції. Відсутність ґрунтовних досліджень, які систематизують та узагальнюють знання про аналітичні форми дієслів в османській мові, реалізацію аспектуальних значень складно вербальними конструкціями в періоді Танзимату і їх стилістичний потенціал, актуалізує дослідження.

Метою статті є передусім фіксація фактів функціонування бівербальної конструкції, визначення частоти використання перифрастичних форм, систематизація знань про чинники, які вплинули на наявність або відсутність певних видів форм і час-

тоту їх використання, здійснення порівняльного аналізу функціонування перифрастичних форм в офіційно-діловому стилі в період Танзимату й на сучасному етапі.

Об'єктом дослідження є перифрастична форма дієслова та особливості її функціонування в мові офіційно-ділового стилю османської турецької мови. Реалізація мети наукової розвідки пов'язана з вирішенням таких завдань: установити види перифрастичних форм, які функціонують у цей період, з'ясувати об'єктивні чинники, що вплинули на частотність їх уживання, визначити граматичні, синтаксичні та стилістичні особливості конструкцій у цьому періоді.

Предметом дослідження є парадигма перифрастичних форм, які функціонують в османській турецькій офіційній мові.

Наукова новизна полягає в тому, що така наукова розвідка є першою спробою в сучасній тюркології визначити й пояснити основні особливості функціонування перифрастичних форм у діяхронічному аспекті, що дасть змогу вийти за рамки вузького підходу дослідження теми в синхронічній площині, й отже, подолати брак аналітичного матеріалу, пов'язаного з історичним чинником впливу на особливості та функціонування й парадигму форм на сучасному етапі.

Практичне значення полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використаними в подальших наукових розробках стосовно діяхронічних аспектів розвитку синтаксису і стилістики турецької мови, бути базою для подальших досліджень у сфері граматики турецької мови.

Виклад основного матеріалу. Для мови періоду Танзимату провідною тенденцією була вербалізація шляхом поєднання запозиченої лексеми: іменника, прикметника, дієприкметника з дієсловами з широкою узагальноною семантикою – *etmek* (робити), *olmak* (стати), *kılmak* (робити), *bulmak* (знаходити), *bulunmak* (знаходитись). Фактично в тих випадках, коли функціонування властивих турецькій мові перифрастичних форм було б органічним, замість них уживались терміни арабського чи перського походження, закріплені раніше за відповідними юридичними, економічними, соціальними поняттями (у більшості випадків у юридичному підстилі), зокрема в текстах законів і постанов у поєднанні з допоміжним дієсловом *olmak* чи *bulunmak*. Відповідно, кількість перифрастичних форм, які функціонували в діловій документації того часу, значно менша від потенційно можливої.

Підтвердження цьому явищу ми знаходимо в тлумачному словнику османської мови, у якому ми зустрічаємо пояснення юридичного терміна сучасною турецькою мовою за допомогою перифрастичної форми: *Cânî – Cınayet işlemiş olan kimse* – особа, яка скоїла вбивство, вбивця. *Carı – Uygulanan; yürürlükte olan* – чинний. *Muacceliyet – Borcun vadesinin gelmiş olması* – факт завершення терміну сплати боргу. *Muafiyet – Affedilmiş olma; bağışklık; yükümlülük dışında tutulmuş* – бути таким, що отримав амністію, амністія, затриманий без повноважень.

Rü'yet – Davanın bakılmakta olması. – Перебування справи в стані розгляду.

Так само в тлумачному словнику термінів протоколів засідання Верхньої та нижньої палат Парламенту:

derdest (der-dest) Tutma, elde etme; elde edilen; görülmekte olan, yapılmakta olan: утримання, набуття, той, який набули, той, який знаходиться в процесі розгляду, той, який знаходиться у процесі розроблення [11, с. 32].

“*Almanya Başvekili ile Rusya Hariciye Nazırı arasında Potsdam’da vukuu bulan müzakerat neticesi olarak devleteyn arasında akdi derdest bulunduğu inkâr edilmiş mukavelename hakkında...*” *Meclis-i Mebusan 5 Ocak 1326 (1910) tarihli 26’ncı Birleşim Tutanak Dergisi, C. 2, S. 199* [11, с. 32] – «Про угоду як результат перемовин, проведених у Постадамі на міждержавному рівні між Прем’єр-міністром Німеччини та Міністром закордонних справ Росії, процес обговорення положень якої був заперечений...», витяг із 26-ого об’єднаного реєстру протоколів засідання Нижньої палати парламенту від 5 січня 1326 (1910) року, т. 2, с. 199.

tahtmüzakere (taht-ı müzâkere) Konuşılmakta olan, görüşülmekte olan – той, що знаходиться в процесі розгляду, той, що знаходиться в процесі обговорення. “*Yani bir meseleyi hallederken, yek diğerine rabitası olan müteaddit mesailde tahtmüzakere ve karara alındı.*” *TBMM 19 Ağustos 1336 (1920) tarihli 53’üncü Birleşim Tutanak Dergisi, C. 3, S. 345* [11, с. 216] – «Тобто, вирішуючи одне питання, обговорювалась і була виснесена для прийняття рішення ціла низка питань, пов’язана з чимось іншим», витяг з 53-ого об’єднаного реєстру протоколів засідання Парламенту від 19 серпня 1336 (1920) року, т. 3, с. 345.

Численні випадки, зафіксовані в назвах законів і постанов того часу, дають нам змогу зробити висновок, що періоду притаманна тенденція використання складних дієслів із першим запозиченим компонентом у формі дієприкметника арабського або перського походження та дієсловом *olmak* чи *bulunmak*:

Kitab-ı mezkurda şahadet bahsi ise itlakı üzere mündericidir ve senedat üzerine teamül cari olan hususlarda yine senet aranmak emr-i zaruri olduğundan mehakim-i nizamiyede ve alelhusus ticaret mahkemelerde ne türlü hususlarda ve kaç kuruşa kadar olan davalarda şahit istina olunacağına dair bir nizam yapılmak lazim gelir. [9, с. 134] – У зазначеній книзі посилання на свідчення ж стосується звільнення та пов’язано з гарантією присутності через необхідність витребувати гарантії перед суддею згідно з чинними положеннями та під час розгляду всіх видів господарських справ і в найменших справах, необхідною є організація особистої присутності свідка в суді.

Причиною такого широкого функціонування запозичених лексем є чітке закріплення за поняттям визначеного й раніше закріпленого лінгвального оформлення: юридичний термін співвідноситься з правовим поняттям як першоелементом правового знання і слугує його знаковою (мовною) моделлю, репрезентованою у звуковій і літерній формах, а правове поняття, його внутрішній зміст, обсяг і структура є логіко-сміисловою основою для окреслення термінологічного значення у формі дефініції, яка узагальнює найістотніші ознаки і взаємозв’язки правового явища [1, с. 100].

Rü'yet – ‘Mesela bir mahkeme-i ticarette ticaret kanunu hükümce Rü'yet olunan bir davanın rehin ve kefalet ve vekalet gibi bazı hussusiyat-ı mütteferriasında kanun-ı asliye müracaat olunuyor’ [9, с. 133]. – Наприклад, відповідно до положень

торгового кодексу, під час виконання юридичних процедур по справі, що розглядається в господарському суді, таких як унесення застави, призначення поручителя або довіреної особи, необхідним є звернення в установленому законом порядку.

Таке явище було розповсюджено не лише в законодавчому підстилі, а й в офіційному листуванні, зокрема в коментарі Шемсетіна Намі: *Lisanımız Türçe, Arabî ve Farsîden mürekkebe olduğu söyleniyorsa da bu terkiib, sair ba’zı lisanlarda olduğu gibi, âdetâ birim tizâcî kimyevî ile hasıl olmadığından, lisanımızda müsta’mel olan Arabî ve Farsî kelimeler daima ecnebî sıfatıyla durup, tamamıyla lisanımıza karışmamış ve lisanımızın kavaid ü şivesi asla mütegayyir (bozulmuş) olmayarak, yine esas-ı asliyesini muhafaza etmiştir* [12, с. 20] – Наша турецька мова зберігала свою справжню оригінальність, скільки б не казали, що вона перемішалась з арабською та персидською, так відбувається й в інших мовах, через те що така суміш не відбувалась як звичайна хімічна реакція, ті арабські та персидські слова, які використовуються в нашій мові, завжди будуть мати статус іншомовних, не змішаються повністю з нашою мовою й ніколи не зіпсують граматику та вимову нашої мови.

З іншого боку, ми можемо однозначно стверджувати, що перифрастичні форми широко функціонували в розмовній турецькій мові, оскільки вони визначені й описані в граматиках того періоду, зокрема у *Nev Usûl Sarf-ı Türkî* (1892) Шемсетіна Самі, в якій він досліджує функціонування допоміжного дієслова *olmak* (бути, стати) у розділі ‘*Ef’âl-i i’âne* (допоміжні дієслова)’. Зокрема, у цьому підручнику зафіксовано такі перифрастичні форми: *-miş olmak, -ır olmak, -yor olmak, -acak olmak (sever oldu, seviyor oldu, sevmiş oldu, sevecek oldu, sevmiş olur, sevecek olur, sevmiş oluyor, sevecek oluyor, sevmiş olacak, sevmiş ola, sevmiş olsa, sevecek olsa, sevmiş olmalı, sevmiş olursa, sevmiş olacaksa, sevmiş olursa, sevmiş olsun, sevecek ol)* [5, с. 95–101].

Наявність широкої парадигми описаних видів перифрастичних форм у *Nev Usûl Sarf-ı Türkî* свідчить про те, що вони широко використовувались у розмовному стилі турецької мови.

Незважаючи на надмірну кількість іншомовних дієприкметників і тенденцію їх поєднання з допоміжним дієсловом і, як результат, заміщення ними синтетичних та аналітичних форм тюркського походження, функціонування перифрастичних форм спостерігається в офіційно-діловому стилі османської турецької мови, як у консервативному законодавчому підстилі, так і в політичному й діловому дискурсах.

Законодавчі документи періоду Танзимату, який розпочався в 1839 році, традиційно розділяють на три види: упорядковані за французьким зразком, а саме: *Usul-i Muhakemat-ı Cezaiyye (1879) ve Usul-i Muhakeme-i Ticaret Kanunları (1861), Ticaret Kanunnamesi (1850)*, упорядковані за французькими зразками, але адаптовані до Османських традицій, зокрема із запозиченням принципів Шаріату, на якому базувалось законодавство Османської Імперії до XIX століття: *Kanun-i Esasi (1876), Usul-i Muhakemat-ı Hukukîyye (1879) Ceza Kanunu (1858)*, інші правові акти, в основу яких було покладено принципи Шаріату [7, с. 1].

З-поміж вищезазначених законодавчих актів найважливішим документом офіційно-ділового стилю була прийнята в 1876 році конституція Османської імперії *Kanûn-ı Esâsî (Османський Закон)*, яка фактично стала основою для всієї законодавчої документації. Мова цього документа далека від простої народної, переобтяжена надмірною кількістю запозичень на лексичному та синтаксичному рівнях. Текст конституції складається з 119 статей, унесено сім правок протягом періоду її

чинності до тексту [5]. Зокрема, у цьому документі нами зафіксовано сім перифрастичних форм у тексті основного документа й одну в поправках до конституції: *verilmiş olan* (стаття 11), *etmiş ola* (стаття 47), *kabul olunmuş olmaz* (стаття 55), *bulunmuş olan* (стаття 62), *etmemiş olan* (стаття 68), *olmuş olan* (стаття 68), *etmiş ola* (стаття 84) та *verilmiş olan* (у поправці до статті 58): **MADDE 68:** *Hey'et-i Meb'ûsân için a'zâlığa intihâbı câ'iz olmayanlar şunlardır: Evvelâteba'a-i Devlet-i Âliyeden olmayan, saniyen nizâm-ı mahsûsu mücibince muvakkaten hizmet-i ecnebiye intiyâzını ha'iz olan, sâlisen Türkçe bilmeyen, rabian otuz yaşını ikmaletmeyen, hâmişen hin-i intihâbta bir kimsenin hizmet-kârlığıında bulunan, sadisen iflâsile mahkûm olup dai'ade-i i'tibâr etmemiş olan, sabian su-i ahvâlile müştehir olan, saminen mahcuriyetine hüküm lâhik olup dafekk-i hacir edilmeyen, tâsi'an hükuk-ı medeniyeden sâkit olmuş olan, âşir entâbi'iyet-i ecnebiye iddi'asında bulunan kimselerdir* [14] – Стаття 68: Перелік осіб, які не можуть бути визначені кандидатами на обрання до палати парламенту *Hey'et-i Meb'ûsân* (прим: палата парламенту, члени якої обирались населенням): особи, які не є громадянами Великої Османської Держави, по-друге, ті, які, відповідно вимог особливих законів, тимчасово перебувають на службі за кордоном, по-третє, ті, хто не володіють турецькою мовою, по-четверте, ті, хто не досягли тридцятирічного віку, по-п'яте, ті, хто на момент виборів перебувають на іншій службі, по-шосте, ті, хто внаслідок банкрутства позбавлені свого становища та не змогли поновити свою гідність, по-сьоме, ті, недостойна поведінка яких засвідчена, по-восьме, ті, стосовно яких застосовані обмеження, якщо ці обмеження не зняті, по-дев'яте, ті, хто позбавлені соціальних прав, по-десяте, ті, перебування яких у громадянстві іншої держави засвідчено.

Потрібно звернути увагу на те, що в основному законодавчому документі функціонують перифрастичні форми одного виду – результативного на *-miş olmak*. Використання саме результативного виду можна пояснити декількома чинниками, а саме: результативність є притаманною ознакою дієслів мови офіційно-ділових паперів; саме результативний вид протягом довгого історичного періоду був найуживанішим серед парадигми перифрастичних форм; складні вербальні конструкції з першим запозиченим компонентом не мають можливості реалізувати таку саму сукупність темпоральних та акціонсартових значень через відсутність морфологічного показника в запозиченій основі.

У ході наукової розвідки ми зафіксували перифрастичні форми й в інших законодавчих актах зазначеного періоду, що дає нам змогу зробити висновок, що, незважаючи на значно меншу від потенційно можливої кількості випадків функціонування, така граматична конструкція вживалась у законодавчому підстилі мови офіційно-ділових паперів періоду Танзимату, наприклад, у *Ceza Kanunnâmesi* – Кримінальному кодексі 1858 року. Зокрема, встановлено функціонування перифрастичних форм у проєкті (1858) закону, текст якого повністю збережений в Національній бібліотеці.

Sekizinci Madde: Kabayihâ mütedâir teşebbûsat ise kanunen tayin olunmuş olan mevaddın gayri surette kabahat hükmünde tutulmayacaktır [7, с. 4]. – Стаття восьма: Так само намір скоєння дій злочинного характеру не підлягає розслідуванню відповідно до положень будь-яких інших статей законодавства про вчинення злочинних дій.

З метою виявлення частотності функціонування перифрастичних форм і встановлення особливостей уживання кож-

ного виду конструкції, ми проаналізували повний перелік назв законодавчих актів і постанов, які зібрані в *Tertip Düstur (збірку законодавчих актів)* у період з початку Танзимату до 23 квітня 1923 року, зокрема в переліку назв законодавчих актів зафіксували такі види: *-makta olmak, -miş olmak, -acak olmak*. У переліку, який складається з 1946 назв документів, нами зафіксовано п'ятнадцять перифрастичних форм: *Fenerler idaresine ait taritede yapılmış olan 1/7 112 14 Rebi'ülahir 1314/ tenzilat hakkında irade-i seniyye 1/7 112 14 Rebi'ülahir 1314/22.09.1896* [2, с. 157] – Вищий наказ 1/7 112 від 14 числа місяця Ребіюляхір 1314/22.09.1896, про надану знижку 1/7 112 від 14 числа місяця Ребіюляхір 1314, управління у справах маяків.

Filokseralı mahallerde Amerika asma çubuklarıyla tesis ve tecdid edilen bağların on sene müddetle öşür ve vergiden ve kezalik filokseralı mahallerde yerli asmaları ile tesis edilmiş veya edilecek olup kışın elli gün kadar su altında bulundurulacak olan bağların yine on sene müddetle yalnız öşürden ma'füviyetleri hakkında talimat 1/8 54 1 Reblülewel 1322/17.05.1904 [2, с. 177] – Розпорядження 1/8 54 від 1 числа місяця Ребуловел 1322/17.05.1904 про звільнення від сплати десятини та податку на десятирічний термін виноградників, облаштованих і поновлених за допомогою американських підвісних опор у районах, уражених філоксерою, і так само звільнення від сплати виключно десятини в районах, уражених філоксерою виноградників, які вже оснащені або оснащення підвісними опорами національного виробництва яких передбачено в майбутньому та перебування яких під водою в зимовий період на термін до п'ятдесяти днів є необхідним.

Servet-i mülkiyet tasarruf olunmakta bulunan bir nevi gedikler hakkında müceddeden kaleme alınan nizamnamedir 1/1 258 B Zilhicce 12771 17.06.1861 [2, с. 72] – Оновлений статут 1/1 258 В місяця Зілхідже 12771 17.06.1861 про нові доповнення, які впроваджують економію основного капіталу.

Варто зазначити, що більшість зафіксованих форм становлять форми результативного виду. Така особливість пояснюється відсутністю синонімічних конструкцій на позначення результативності, які мають однаковий із перифрастичними формами потенціал реалізації синтаксичних значень.

Функціонування допоміжного дієслова *bulunmak* як аспектуалізатора можна визначити як властиве мові офіційно-ділових паперів періоду Танзимату:

“Kâtip intihabına ait bir varakada üçten fazla isim yazılmış bulunur ise, bunların sırası itibarıyla ilk üçü muteber olup diğerleri dâhil-i hesap edilmez.” Heyet-i Âyan Nizamname-i Dâhilisi'nin Değiştirilmiş Şekli, Madde 4 [11, с. 30]. – «У тому випадку, коли в документі від імені обраних секретарів указано більше ніж три імені, відповідно до порядку їх переліку», перші три є чинними, інші додатково не враховуються.

Ми зафіксували перифрастичні форми й в офіційному листуванні періоду Танзимату, зокрема в листі до Міхдата Паші з приводу прийняття першої Конституції Султан пише так: *Cenab-ı Hak milletimizin mutluluğuna kefil olsun bu mutlu sonucu benim saltanat devrimde bırakmış olduğu için Allah'a şükrederim* [12, с. 59] – Я дякую Аллаху за те, що святий обов'язок довести до результату гарантії щастя нашого народу припав на час мого правління.

Функціонування перифрастичних форм зафіксовано, зокрема, так само в усному політичному дискурсі:

“... el kaldırdığımız halde Maliye Nezareti celilesi açık olan bütçeyi kapatmak ve yevmen-fe-yevmen artmakta olan masarife

karşı gelmek üzere diğer menabi hakkında bugüne kadar ne düşünmüştür?» [11, с. 252] – «... незважаючи на те, що ми підняли руку, що до сьогодні спланувала Фіскальна Палата щодо іншого джерела для покриття дефіциту бюджету й запобігання витратам, які все збільшуються і збільшуються з дня на день?»

Зокрема, їх кількість у політичних промовах є значною, також варто відмітити різноманітність парадигми форм: *“Bunların hepsini toplayacak olursanız 1326 senesinin muhassasatı umumiyesi hemen hemen 40 milyon liraya baliğ olur.” Meclis-i Mebusan 10 Şubat 1326 (1910) tarihli 46’ncı Birleşim Tutanak Dergisi. C. 3, S. 193* [11, с. 15]. – Якщо ви маєте намір зібрати всіх їх разом, то за весь 1326 рік сукупні виплати заробітної платні становитимуть майже 40 мільйонів лір. 46-й Об’єднаний Реєстр Протоколів засідання палати парламенту Меджлісі Мебусан від 10 лютого 1326 року, т. 3, с. 193.

Особливу увагу варто звернути на тенденцію утворення перифрастичної форми від складного дієслова з першим компонентом – запозиченою лексею: *“İşbu Nizâmnâme ahkâmına tevfiikan birinci defa nasp ve intihap olunacak olan Reisin ve Reis Vekili ile kâtiplerin müddet-i memuriyetleri bir iki yüz doksan üç senesi teşrin-i sânisini ibtidasına kadar olacaktır.” 8 Eylül 1293 (20 Eylül 1877) Tarihli Heyet-i Âyan Nizamname-i Dâhilisi, Madde 74* [11, с. 164] – Відповідно до положень цієї постанови, термін виконання обов’язків Прем’єр-міністра, якого вперше буде обрано та призначено, який виконує обов’язки Прем’єр-міністра із секретаріатом, триватиме до початку листопаду 1293 року.

Зокрема, цікавим є функціонування дієслова *olmak*, яке, виступаючи граматичним ядром конструкції з першим запозиченим компонентом, у пасивному стані виявляє здатність бути семантично-аспектуальним ядром полівербальної конструкції: *“2 nci madde el-halet-i hazihi devletçe cibayet olunmakta bulunan rüsum ve tekalifin 1330 senesi temmuz mahında dahi kavanin ve nizamât-ı mahsusa ve usul-ü mevzuasına tevfiik antarh ve tahsiline devam olunacağına...” Meclis-i Âyan 30 Haziran 1330 (1914) tarihli 18’inci Birleşim Tutanak Dergisi, C. 1, S. 292* [11, с. 222] – «Друга стаття щодо подальшого продовження відтермінування внесення податків і зборів, сплату яких добровільно призупинено рішенням держави до червня місяця 1330 року виключно в інтересах держави та відповідно до законодавства...» Загальний реєстр № 18 від 30 червня 1330 (1914) Протоколів Засідання Меджлісі Айхан (Верхньої Палати Парламенту), т. 1, с. 292.

У цьому випадку полістатусність дієслова *olmak* у рамках однієї конструкції може бути пояснена тим, що дієслово є граматицізованим до першого етапу з частковою десемантизацією, зокрема, функціонуючи як аспектуалізатор, на перший план виступає сема «стати, набути ознаку» з яскраво вираженою інхоативною семантикою (зміни стану), функціонуючи як граматичний центр конструкції, виявляє полісемію у значеннях: бути, стати, набути, виявитись тощо.

Висновки. Отже, проаналізувавши функціонування перифрастичних форм в офіційно-діловому стилі мови періоді Танзімату, ми можемо резюмувати таке: ці граматичні форми вживаються в зазначеному періоді, проте їх функціонування є обмеженим трьома видами перифрастичних форм на *-makta olmak, -miş olmak, -acak olmak*; офіційний стиль османської мови того періоду занадто переобтяжений запозиченнями з перської та арабської мов, що призвело до того, що в більшості потенційно можливих випадках функціонування пе-

рифрастичних форм вони фактично були замінені граматичними конструкціями, утвореними за схемою дієприкметник арабського або перського походження й допоміжного дієслова *olmak, bulunmak*, незважаючи на нездатність повною мірою реалізувати темпоральні та спектральні відтінки; оскільки юридичному підстилю властиве чітке понятійне закріплення явища за терміном і в цей період ми фіксуємо значну кількість запозичених дієприкметників іншомовного походження, тенденція їх використання саме в юридичному підстилі продовжується до нашого часу, оскільки заміна одного терміна іншим вимагає закріплення його відповідним чином на законодавчому рівні; дієслово *bulunmak* теж функціонує як аспектуалізатор, проте частотність його вживання є значно меншою.

Аналітичні конструкції з першим запозиченим компонентом утворюють пасивний стан за допомогою граматичного центру, вираженого дієсловом *olmak*, у результаті чого пасивний стан дієслова *olmak – olunmak* набуває широкого функціонування. У деяких випадках необхідність передачі конотаційного змісту й реалізації аспектуальних значень результативності та континууму й темпоральних відтінків відбувається шляхом утворення перифрастичної форми від конструкції з першим запозиченим компонентом, отже, дієслово *olmak* у рамках однієї й тієї самої конструкції може водночас реалізувати синтаксичну функцію семантичного і граматичного центрів.

Література:

1. Яцишин Н.П. Юридична термінологія як спеціалізована система правових понять. Термінологічний вісник: зб. наук. пр. Київ: ІУМ НАНУ, 2013. Вип 2 (2). С. 99–103.
2. Akman M. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı Hukuk Mevzuatı 1 1. Tertip Düstür'un Tarihi Fihrist ve Dizini. Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları, Sayı 3. 2007 (Bahar). S. 67–224.
3. Aydemir M. Tanzimat'tan Yeni Lisan Hareketi'ne dil sadeleştirme çalışmaları. Sobider. Yıl: 3. Aralık, 2016. Sayı 9. S. 240–254.
4. Çağatay S. Eski Osmanlıca'da Fiil Müştakları. Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi. C. V. 1947. S. 353–368.
5. Furqan Hameed. Şemseddin Sami'nin dilciliği ve Nev Usûl Sarf-ı Türkî adlı Grameri. Doktora tezi. Ankara, 1993. 174 s.
6. Gayretli M. 1858 Osmalı Ceza Kanununun kaynağı üzerindeki tartışmalar ve bu kanuna ait bir taslak metnin bir kısmıyla ilgili değerlendirmeler. URL: <http://www.e-akademi.org> [01.08.2018].
7. İntan N. Kaanunname-i Ticarete göre protestolar. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Sayı:1, Cilt: 22, 1966. S. 829–846.
8. Karahan L. Anadolu'da Türk Yazı Dili'nin Gelişimi. Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Kırgızistan, 2002. Sayı 3. S. 147–154.
9. Kenanoğlu M. Osmanlı ticaret hukuku. Lotus Yayınevi, 2005. 243 s.
10. Küçük S., Çelik T. (2017). Menâsik-i Hacc adlı eserde birleşik fiiller. Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (1). S. 118–132.
11. Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Âyan tutanak terimleri sözlüğü. TBMM Basımevi. Ankara, Ocak, 2015. S. 306.
12. Özdemir H. Cumhuriyet tarihinde hukuk dilindeki değişimler ve gelişmeler. Doktora tezi. Ankara, 2006. 370 S.
13. Yamaç M. İlk Anayasa (1876 Kanun-i Esasi). BJSS Balkan Journal of Social Sciences/Balkan Sosyal Bilimler Dergisi. Vol/Cilt: 3, No/Sayı:5, 2014. S. 54–68
14. 1876 Kanun-i esasi. URL: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/1876.aspx>.
15. 1876 Kanunu Esasi. Gözler K., – Türk Anayasaları, – Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları. 1999. S. 30–63'ten alınmadır. URL: <http://www.anayasa.gen.tr/1876ke.htm>.

Спотарь-Аяр А. Ю. Особенности функционирования перифрастических форм в официально-деловом стиле периода Танзимата

Аннотация. Статья посвящена исследованию функционирования перифрастических форм в османском турецком языке в период Танзимата, влиянию общезыковых тенденций периода на синтаксис официально-делового стиля, а именно использованию перифрастических форм, определению влияния исторического фактора на современный уровень функционирования конструкций.

Ключевые слова: перифрастические формы, функционирование перифрастических форм, официально-деловой стиль.

Spotar-Ayar G. Particularities of functioning periphrastical forms in official language of Ottoman Empire in Tanzimat period

Summary. The aim of the article is to find out the particularities of periphrastical constructions in official documents of Tanzimat period of Ottoman-Turkish language, influence of the language tendencies of the period on the functioning, to analyze reasons of non equal usage of different forms.

Key words: periphrastical forms, functioning of periphrastical forms, official style of Ottoman Language.